

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติระยะที่ 9 พ.ศ. 2545-2549 ที่ได้แสดงจุดเน้นให้เห็นว่า คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยการพัฒนาศักยภาพของคนอย่างเต็มที่ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และทักษะฝีมือ เพื่อให้คนเป็นคนดี มีคุณธรรม มีสุขภาพพลานามัยที่ดี และการที่จะพัฒนาคนให้เป็นผู้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ดังกล่าว จำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐบาลจะต้องให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษาแก่เยาวชนของชาติ เพราะการศึกษาเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้การพัฒนาบุคคล เยาวชนนั้น ให้เป็นคนที่มีคุณภาพและจะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน เพราะการศึกษาจะช่วยเพิ่มขีดความสามารถ สนับสนุนการเรียนรู้ ปลูกจิตสำนึกให้รู้คุณค่าของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและปรับตัวให้ทันกับเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็ว (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2543 : คำนำ)

การบริหารจัดการด้านการศึกษาในสถานศึกษามีเป้าหมายหลักที่สำคัญคือการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน ซึ่งเป็นผลผลิตหลักของการจัดการศึกษาและการที่จะได้มาซึ่งผลผลิตหลักที่มีประสิทธิภาพและมีคุณภาพนั้น เป็นภารกิจที่สำคัญที่ผู้บริหารและผู้ที่เกี่ยวข้องต้องเอาใจใส่ ซึ่งขั้นตอนและกระบวนการหลัก ๆ ที่สำคัญที่จะช่วยให้ผลผลิตนั้นมีคุณภาพ ได้แก่ กระบวนการบริหาร กระบวนการจัดการเรียนการสอนและกระบวนการนิเทศการศึกษา ซึ่งทั้ง 3 ขั้นตอนมีความสำคัญและเกี่ยวเนื่องกัน การมุ่งเน้นเฉพาะการบริหารเพียงด้านเดียว อาจทำให้คุณภาพการจัดการเรียนการสอน ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควรผลผลิตอาจมีคุณภาพที่ด้อยลง หรือการที่ไม่ดำเนินการประเมิน นิเทศการปฏิบัติงาน อาจทำให้ไม่ทราบข้อบกพร่อง อุปสรรคปัญหาและไม่สามารถแก้ไข ปรับปรุงส่วนที่ด้อยนั้นได้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547 : 2-3)

กระบวนการนิเทศ เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการบริหารงานเพื่อช่วยเหลือให้บุคลากรให้ความกระตือรือร้นในการปรับปรุง พัฒนางานอย่างต่อเนื่อง เป็นการประสานความร่วมมือจากทุกฝ่ายโดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน โดยมีการประเมินผลอย่างเป็นระบบ ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพของบุคลากร กระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพและคุณภาพของผู้เรียน และ

ส่งเสริมการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนของครู เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างแท้จริงและมีคุณภาพ เพราะกระบวนการนิเทศการศึกษา เป็นกระบวนการที่นำมาใช้ในการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้ มีความกระตือรือร้นและมีความมุ่งมั่นในการพัฒนา และปฏิบัติงานเพื่อเน้นประสิทธิภาพและคุณภาพผู้บริหารและครู ซึ่งมีหน้าที่หลักที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับผู้เรียน จะต้องตระหนักในบทบาท ความสำคัญของภาระหน้าที่ของตนเองที่ต้องปฏิบัติ จะต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการ กระบวนการ เทคนิควิธีและกิจกรรมการนิเทศการศึกษา รวมทั้งผลงานและการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศการศึกษาเพื่อที่จะสามารถนำมาเป็นแนวทางและประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสภาพของสถานศึกษา คือการปรับปรุงพัฒนาการจัดการเรียนการสอน การเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ในการทำงานให้แก่บุคลากรทุกฝ่ายในสถานศึกษา ส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูได้พัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอนให้ก้าวหน้ามากยิ่งขึ้นตรงกับความต้องการของนักเรียนและพัฒนาเทคนิค วิธีการสอนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547 : 1-2)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 ซึ่งเป็นหน่วยงานต้นสังกัดและมีสถานศึกษาในเขตพื้นที่รับผิดชอบ ทั้งหมด 212 โรงเรียน มีบุคลากรทั้งหมด 2,981 คน จากรายงานผลการประเมินการปฏิบัติงานในสถานศึกษา การตรวจเยี่ยมประเมินสถานศึกษา การนิเทศการสอน การประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากร และประสบการณ์การทำงานในฐานะผู้บริหาร ทำให้ทราบว่า ครูยังเผชิญกับบทบาทการสอนและมีการประเมินการสอนในรูปแบบเดิม ๆ อยู่บ้าง ยังประสบกับปัญหาในการนำเทคนิคการสอนใหม่ๆ มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพการเรียนรู้มากขึ้น ขาดโอกาสในการพัฒนาตนเองในด้านประสบการณ์การอบรม สัมมนา ตลอดจนสภาพความพร้อมของงบประมาณ บุคลากร อาคารสถานที่และสื่อการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน และการนิเทศการสอนและประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากร ยังดำเนินไปได้ไม่เต็มที่ ซึ่งส่งผลกระทบต่อ การปรับปรุงกระบวนการจัดการเรียนการสอนและพัฒนาคุณภาพของบุคลากร (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 . 2549 : 3)

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 พบว่า การดำเนินการนิเทศภายในสถานศึกษายังมีอุปสรรคและข้อบกพร่องอยู่บ้าง เช่น ความรู้ ประสบการณ์และทักษะความชำนาญในการเตรียมเอกสารเพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางและหัวข้อหลักในการนิเทศ (สุทัศน์ แก้วคำ. 2549 : บทสัมภาษณ์) และจากการ

สัมภาษณ์ศึกษานิเทศก์ เขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 พบว่า การเตรียมความพร้อม
 เตรียมความรู้ความเข้าใจ งบประมาณ เวลา และการสนับสนุนที่ดีจากผู้บริหาร เป็นปัจจัยที่
 สำคัญที่จะส่งผลต่อการดำเนินการนิเทศและการเตรียมการนิเทศสำหรับครู (ราตรี โลหะมาส.
 2549 : บทสัมภาษณ์) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ศุภวัตร พิเลิศ (2544 : บทคัดย่อ) ที่ได้
 ศึกษาการดำเนินการตามกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงาน
 การประถมศึกษาจังหวัดสุรินทร์ ที่สรุปจากประเด็นปัญหาที่พบคือ การขาดแคลนอุปกรณ์
 เครื่องมือที่ดีที่จะช่วยการดำเนินการประเมินมีความครอบคลุมในประเด็นที่ต้องการ การขาด
 การวางแผนในการวิเคราะห์จุดเด่นจุดด้อยเพื่อนำมาพัฒนา การขาดบุคลากรที่มีความรู้ความ
 เข้าใจและตระหนักเกี่ยวกับการนิเทศ การขาดการรายงานผลการนิเทศ และการไม่นำผล
 การนิเทศมาปรับปรุงแก้ไข และจากการศึกษาของ ประดิษฐ์ ญาณกาย (2545 : บทคัดย่อ)
 ที่ได้ศึกษาการดำเนินการตามกระบวนการการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัด
 สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการวิจัยพบประเด็นปัญหา
 ที่สำคัญ คือ ผู้นิเทศขาดความรู้ในการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและขาดเครื่องคอมพิวเตอร์
 เพื่อช่วยทำงาน บุคลากรขาดความรู้ในการสร้างสื่อและความรู้เกี่ยวกับการประเมินผล
 ขาดงบประมาณ การที่ผู้รับการนิเทศไม่ได้นำผลการนิเทศไปใช้ในการพัฒนาการเรียนการ
 สอนตามที่ได้รับคำแนะนำ ผู้นิเทศไม่มีความมั่นใจในการนิเทศและ ไม่ได้มีการ
 ประเมินผลการนิเทศอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้คือ การขาดแคลนบุคลากรและบุคลากร
 ขาดความรู้เรื่องการประเมินที่ถูกต้องเหมาะสม

จากสาเหตุดังกล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยในฐานะของผู้บริหาร ซึ่งมีภารกิจโดยตรงที่เกี่ยวข้อง
 กับการนิเทศและการประเมินผลการปฏิบัติงานในสถานศึกษา จึงมีความต้องการที่จะศึกษา
 สภาพและระดับปัญหาการดำเนินงานนิเทศภายในสถานศึกษา เพื่อนำผลการวิจัยเป็นแนวทาง
 ในการบริหารจัดการศึกษาและแนวทางปรับปรุงคุณภาพของการดำเนินการนิเทศภายใน
 สถานศึกษาเพื่อให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และพัฒนาบุคลากรให้มี
 ความสามารถ มีศักยภาพในการทำงานด้านการศึกษาได้อย่างเต็มที่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและระดับการดำเนินงานนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
 ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1
 จำแนกตามสถานภาพ ระดับช่วงชั้นและประสบการณ์ในการทำงาน ทั้งโดยรวมและรายด้าน

2. เพื่อเปรียบเทียบสภาพปัญหาและระดับการดำเนินงานนิเทศภายในของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 จำแนกตามสถานภาพ ระดับช่วงชั้นและประสบการณ์ในการทำงาน ทั้งโดยรวมและรายด้าน

3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการดำเนินงานนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1

สมมติฐานการวิจัย

ผู้บริหาร และครู ที่มีสถานภาพ ระดับช่วงชั้นและประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อสภาพปัญหาและระดับการดำเนินงานนิเทศภายในของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 แตกต่างกัน ทั้งโดยรวมและรายด้าน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินงานนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 5 ด้าน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.2547 : 15-20) ได้แก่

1. ด้านการประเมินความต้องการ ความจำเป็นในการพัฒนา
2. ด้านการวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อยเพื่อกำหนดจุดที่จะพัฒนา
3. ด้านการหาแนวทางเลือกเพื่อการพัฒนา
4. ด้านการลงมือปฏิบัติ
5. ด้านการติดตามประเมินผลและปรับปรุงแก้ไข

ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหาร และครูของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 จำแนกเป็น ผู้บริหาร 209 คน ครู 3,024 คน รวมทั้งสิ้น 3,233 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหาร และครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 ซึ่งได้มาโดย

การกำหนดขนาดโดยการใช้ตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) และการใช้เกณฑ์ 35 % ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 364 คน จำแนกเป็น ผู้บริหาร 152 คน และ ครู 212 คน

2. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

2.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่

2.1.1 สถานภาพ จำแนกเป็น

- 1) ผู้บริหาร
- 2) ครู

2.1.2 ระดับช่วงชั้น จำแนกเป็น

- 1) ช่วงชั้นที่ 1-3
- 2) ช่วงชั้นที่ 3-4

2.1.3 ประสบการณ์ในการทำงาน จำแนกเป็น

- 1) ไม่เกิน 15 ปี
- 2) เกิน 15 ปีขึ้นไป

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ การดำเนินงานนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 5 ด้าน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.2547 : 15-20) คือ

2.2.1 การประเมินความต้องการ ความจำเป็นในการพัฒนา

2.2.2 การวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อยเพื่อกำหนดจุดที่จะพัฒนา

2.2.3 การหาแนวทางเลือกเพื่อการพัฒนา

2.2.4 การลงมือปฏิบัติ

2.2.5 การติดตามประเมินผลและปรับปรุงแก้ไข

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. สภาพปัญหา หมายถึง สภาพการดำเนินงาน การปฏิบัติงานที่มีอุปสรรค
ข้อบกพร่อง ข้อขัดข้องในการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างผู้บริหารและบุคลากรในสถานศึกษา

2. ระดับปัญหา หมายถึง ระดับปัญหา อุปสรรค ข้อบกพร่องของการดำเนินงาน
การปฏิบัติงานด้านการนิเทศภายในสถานศึกษา แบ่งเป็น 5 ระดับ คือ (5) มีระดับปัญหามาก
ที่สุด (4) มีระดับปัญหามาก (3) มีระดับปัญหาปานกลาง (2) มีปัญหาระดับน้อยและ (1) มี
ปัญหาระดับน้อยที่สุด

3. การดำเนินงานนิเทศภายในสถานศึกษา หมายถึง การปฏิบัติงานเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ แนะนำและให้คำปรึกษาหารือ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยให้ครู สามารถพัฒนาความรู้ ความสามารถ และการแก้ไข พัฒนา ปรับปรุงและส่งเสริมคุณภาพ การเรียนการสอนให้มีมาตรฐานและมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อคุณภาพของผู้เรียน ซึ่งมี ขั้นตอนและกระบวนการตรวจสอบการดำเนินงานนิเทศ 5 ขั้น ดังนี้

3.1 การประเมินความต้องการ ความจำเป็นในการพัฒนา หมายถึง การเก็บรวบรวมข้อมูลที่แสดงสภาพปัจจุบันของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เรื่องใดเรื่องหนึ่ง แล้วนำมาพิจารณากับข้อมูลที่แสดงสภาพความสำเร็จของงาน

3.2 การวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย เพื่อกำหนดจุดที่จะต้องพัฒนา หมายถึง การวิเคราะห์ผลหรือข้อมูลที่ได้จากการประเมินและองค์ประกอบที่ส่งผลกระทบต่อสภาพความสำเร็จของงาน เพื่อประโยชน์ในการกำหนดจุดในการที่จะพัฒนาและประเมินแนวทางเลือกที่จะพัฒนา

3.3 การหาแนวทางเลือกที่จะพัฒนา หมายถึง การพิจารณาเลือกยุทธศาสตร์ในการปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนาให้มีความเป็นไปได้ หรือมีโอกาที่จะประสบความสำเร็จมากที่สุด โดยคำนึงถึงจุดที่จะพัฒนาหรือข้อจำกัดของหน่วยงาน

3.4 การลงมือปฏิบัติ หมายถึง การดำเนินงาน การทำงาน การลงมือทำกิจกรรมหรืองานนั้น ๆ ตามขั้นตอนตามแผนการหรือแนวทางที่ได้กำหนดไว้ร่วมกัน เพื่อให้ประสบผลสำเร็จและบรรลุเป้าหมาย รวมถึงการนำยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้ มาลำดับขั้นตอนการดำเนินงาน และกำหนดสิ่งที่จะสนับสนุนในการดำเนินงานตามขั้นตอน

3.5 การติดตามประเมินผลและปรับปรุงแก้ไข หมายถึง การติดตามผลการดำเนินงานที่ได้ลงมือปฏิบัติ การเก็บรวบรวมข้อมูลด้านการดำเนินการนิเทศ โดยการเปรียบเทียบผลที่ได้ระหว่างการดำเนินการและเมื่อเสร็จสิ้นการดำเนินการตามแผนการนิเทศ ข้อมูลที่ได้นำไปเปรียบเทียบกับสภาพความสำเร็จของแผนการนิเทศ หากพบว่าไม่เป็นไปตามสภาพความสำเร็จที่กำหนดไว้ จะต้องพิจารณาว่ามีข้อบกพร่องที่ใด อย่างไรและพิจารณาหาวิธีการทำให้มีสภาพที่ดีขึ้น หรือควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขอย่างไร ตลอดจนการนำผลการปฏิบัติงานที่ได้จากการประเมินตรวจสอบนั้นมาจัดทำเป็นมาตรฐานการปฏิบัติงาน และมีการรายงานผลให้กลุ่มอื่นได้รับทราบ

4. สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง โรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนตามโครงสร้างหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กาฬสินธุ์ เขต 1

5. ผู้บริหาร หมายถึง ผู้อำนวยการโรงเรียน หรือผู้รักษาการในตำแหน่งดังกล่าว ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กาฬสินธุ์ เขต 1

6. ครู หมายถึง ผู้ที่ได้รับมอบหมายแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่จัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กาฬสินธุ์ เขต 1

7. ประสบการณ์ในการทำงาน หมายถึง ระยะเวลาที่ได้รับการบรรจุแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำแนกเป็น

7.1 ไม่เกิน 15 ปี

7.2 เกิน 15 ปีขึ้นไป

8. ระดับช่วงชั้น หมายถึง หมายถึง การบริหารจัดการศึกษาในโรงเรียน จำแนกเป็น

8.1 ระดับช่วงชั้นที่ 1-3 หมายถึง โรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 และโรงเรียนประถมศึกษาขยายโอกาสที่จัดการเรียนการสอนถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กาฬสินธุ์ 1

8.2 ระดับช่วงชั้นที่ 3-4 หมายถึง โรงเรียนที่จัดการเรียนสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กาฬสินธุ์ 1

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ได้ข้อเสนอแนะที่สำคัญ สำหรับผู้บริหาร ครู ผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้สนใจทั้งในเขตพื้นที่การศึกษา กาฬสินธุ์ และเขตพื้นที่การศึกษาอื่น ได้ใช้เป็นแนวทางในวางแผนและปรับปรุงการบริหารจัดการเกี่ยวกับการดำเนินงานนิเทศภายใน เพื่อให้บุคลากรทางการศึกษาและสถานศึกษามีการพัฒนา และเจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้นต่อไป